

INDIVIDUALITET I DET SENMODERNE SAMFUND

Individ og fællesskab

- AF HENNY KVIST OG JÓRUN CHRISTOPHERSEN

I forholdet mellem begreberne individ og fællesskab gælder det til alle tider om at finde en god balance, så ingen af de to størrelser bliver for dominerende. I dag synes man med rette at kunne sige, at den moderne tilværelse har betydet en nærmest overudvikling af individualismen som en følge eller konsekvens af opløsningen af de traditionelle fællesskaber.

Fællesskab forstået som åndelig overensstemmelse eller samhørighed var stadig indtil midt eller slutningen af 1900tallet overordnet individet, hvilket betød, at man langt hen ad vejen stadig fik sin identitet i det, som traditionen bar i sig og som mere eller mindre gik i arv fra generation til generation.

I dag har de unge som sagt ikke længere denne mulighed, fordi de traditionelle fællesskaber er opløst, så de selv er tvunget til at finde og vælge deres identitet alene ud fra deres personlige livsverdener. Den enorme fokus på det enkelte individ har ofte udviklet sig til en selvcentrerede og en selvished, hvor hensynet til sig selv og egne behov er sat over hensynet til andre.

I den sammenhæng gennemførtes i 1991 en undersøgelse, der viste, at værdier som selvstændighed og selvrealisering vandt frem i begyndelsen af 90'erne. Samtidig kunne der spores en tendens til ligegyldighed overfor andre mennesker - man var sig selv nok og måtte søge at klare egne problemer. Ændringerne slog særligt igennem hos de unge. Konsekvensen af denne tendens har været ensomhed og mangel på fællesskabsfølelse. Samtidig har den moderne individualisme været med til at gøre identiteten skrøbelig, netop fordi en bæredygtig identitet forudsætter, at man lever i fællesskab med andre som en helt naturlig del af tilværelsen. Denne betydning udtrykkes fint i følgende udsagn:

"Det vigtigste for mig, det er at have en omgangskreds - altså venner og veninder og så familien, som jeg kan læne mig op ad - og det gør så, at jeg er mere selvstændig, når det er jeg skal prøve noget nyt eller der er udfordringer og så jeg tør, at fordi så ved jeg, at hvis det går galt, så er der altid noget at komme tilbage til, ikke? Altså det er den måde, jeg bedst kan lide det på og det gælder næsten på alle områder, ikke?" (Handels-skoleelev, pige).

Ifølge Anthony Giddens er det første gang i historien, at revisionen af stort set alle om-

råder af livet radikaliseres i en sådan grad, at de unge ikke kan tage for givet, at noget af det der gælder i dag også gælder i morgen. Denne refleksivitet omfatter også de sociale fællesskaber, mennesker indgår i. Det betyder, at selv basale tillids- og solidaritetsrelationer ændrer karakter og at tillid og solidaritet ikke længere er noget, der er givet på forhånd, at personlige relationer og fællesskaber er noget, der må arbejdes på og vælges.

Noget så basalt som at tilhøre et fællesskab er i dag også blevet til noget, man selv skal vælge i samme åndedrag som ens identitet, hvilket for de unge opleves som et 'naturligt' vilkår.

"Fællesskab, altså hvis man vil have et fællesskab, så tror jeg, at man skal opsøge det. For der er ikke rigtig nogen, der tør stå frem og sige: Dav jeg hedder det og det og som min mor sagde i gamle dage: Vil du være venner med mig - eller et eller andet, ikke? Men jeg tror: det er sådan alle steder at fællesskab, det er noget man opsøger: det kommer ikke til dig på samme måde som før " (Elev på Teknisk skole, dreng).

"Fællesskab, jamen det er der altså ikke bare sådan. Det er noget man skal beslutte sig for og kæmpe for. Det eneste sted hvor jeg oplevede det, det var i en skydeklub" (Handelsskoleelev, dreng).

"Jeg tror det manglende fællesskab kommer fra det der med, at man bliver bedømt ud fra hvor god man er og man får tudet ørerne fulde af, at man skal være individ og man skal kunne klare sig selv og sådan noget - og man kommer længere og længere væk fra at skulle klare sig sammen og blive bedømt ud fra, hvor godt et menneske man er og det tror jeg godt kan kamme over og så har man bare lyst til at ryge en fed for at komme væk fra det - altså det hele med at blive bedømt ud fra hvor god man er" (Gymnasieelev, dreng).

Det er faktisk ikke mange år siden, at der fandtes givne fællesskaber i Danmark. Det giver naturligvis ingen mening at idyllisere disse fællesskaber, men der var uden tvivl mere plads til de anderledes end i dag, dem som faldt uden for det såkaldte normalitetsbegreb, originalerne, som blev brugt i overensstemmelse med deres evner og kræfter og således havde deres placering i samfundet.

Endnu i 50'erne fandtes de: Der var den blinde Emil, Laurids med glasøjet og den mentalt retarderede Anker, som havde deres veldefinerede placering, ikke misundelsesværdig, ofte var der tale om et hårdt liv. Men de havde dog deres plads og der eksisterede ikke den knugende isolation og ensomhed, som kendes i dag og som mange af de unge oplever. På spørgsmålet om de har nok i sig selv, giver de følgende svar:

"Det virker som om mange har nok i sig selv. Altså manges attitude kan godt virke sådan" (Elev på Produktionsskole, dreng).

"Man er helt alene om alting og lige siden jeg var lille, synes jeg det hele har drejet sig om, at jeg skulle lære at klare alting selv. Da jeg f. eks. havde været på interrail, blev min mor meget glad over, at jeg klarede det alene - det skuffede mig lidt" (Gymnasieelev, pige).

"Når man kommer ind til personen, så kan det godt være, at de ikke har nok i sig selv, men udadtil har man travlt med at lade som om, at man har tjek på det hele" (Gymnasieelev, pige).

"Jeg tror ikke, at der er en eneste i hele verden, der har nok i sig selv. For hvor spændende kunne det være at sidde derhjemme og kun være sig selv. Det kunne jeg ikke forestille mig" (Elev på Teknisk skole, dreng).

"Jeg tror da, at et eller andet sted på bunden, så vil vi alle sammen gerne holdes af og lære flere mennesker at kende og have flere i vores hverdag at ringe til, når vi har et problem og når man føler sig lidt alene. Spørgsmålet er bare at finde dem" (Gymnasieelev, pige).

"Det er faktisk lidt svært at indrømme, at man er afhængig af andre, man vil ligesom helst klare det hele selv. Det stiller krav..." (Handelsskoleelev, dreng).

Sammenfattende kan man med Skårderuds¹ ord sige, at: »Tidens kultur lægger voldsomt vægt på det selv hjælpe, enestående menneske, mens vi udmærket ved, at vi mennesker er indrettet sådan, at det ikke er nok for os at sejle vores egen sø. Vi behøver hinanden, men lever i en tid, hvor vi ofte føler os tvunget til at lade som om, at det ikke er tilfældet«

Mange af de unge giver udtryk for, at de ville ønske, at der var mere fællesskab, både på skolen, i fritiden, i familien og sådan generelt i samfundet.

"Førhen tror jeg, at skolen og de sociale institutioner bidrog mere til socialt samvær end i dag, også ude på arbejdsmarkedet, alle sidder foran en computer og man behøver slet ikke tale med hinanden. Nogle har lettere ved at acceptere det end andre, men der skal da også være plads til dem, som har det bedst i trygge og faste rammer" (Elev på Teknisk skole, pige).

"Man har smidt alle de gamle væk, det tror jeg også er ret væsentligt for vores samfund. Altså i mange andre kulturer er det jo sådan, at når ens forældre har passet en, mens man var lille, så passer man dem, når de bliver gamle, ikke? Men det har vi fuldstændigt droppet - Vi har ikke tid" (Handelsskoleelev, pige).

1 Finn Skårderud: Uro – en rejse i det moderne selv. Tiderne skifter, 1999

"Jeg tror; vi er ved at udvikle et samfund, hvor vi tænker for meget på os selv og faktisk tror jeg, vi alle sammen savner nogen at være sammen med, en base. Måske en familie, man kunne komme tilbage til og hvor man var tryk" (Elev på Teknisk skole, dreng).

"Det synes jeg også er en af minussiderne ved vort samfund, vi mangler noget fælles. Mine bedsteforældre kan fortælle om, hvordan de sang fællessange. Det synes jeg vi mangler meget af i dagens Danmark" (Handelsskoleelev, pige).

"Jeg tror også, at det er meget svært for familier i dag, fordi familien - det er blevet sådan et abstrakt begreb, nogle familier er gode og tætte og andre familier er sådan noget med, at far og mor de har en ny mand og kone og de har fået børn og så står man der i midten og ikke rigtigt ved, hvad man skal gøre, det er meget svært" (Gymnasieelev, pige).

Mange siger også, at det fællesskab, der f.eks. er omkring en gruppe, som ryger hash eller drikker, spiller en stor rolle for deres brug af rusmidler.

"Man har brug for at beruse sig, bl.a. fordi man bliver bedømt ud fra hvor god man er og man får tudet ørerne fulde af, at man skal være et individ og man skal kunne klare sig selv og sådan noget - og man kommer længere og længere væk fra at skulle klare sig sammen og blive bedømt ud fra, hvor godt et menneske man er og det tror jeg godt kan kamme over og at man så bare har lyst til at komme væk fra det - altså al den fokus på en" (Gymnasieelev, dreng).

"Og så har man sådan indtil videre levet denne her - dette her individualistiske liv og så endelig ser man chancen for at få noget fællesskab. Det er måske det, der lidt trækker og det er derfor; det måske kan være lidt svært at sige nej. Så det er igen om at så bare holde fast ved sine værdier og sige: Det her; det er ikke noget for mig. Jeg sætter mig ned ved siden af og ryger en cigaret, men det er svært" (Gymnasieelev, pige).

"Man vil jo gerne høre til et sted, i en gruppe eller sådan og så har man også noget at være fælles om og nogen at holde sammen med - det betyder meget for mig" (Elev på Produktionsskole, pige).

Det fremgår ligeledes tydeligt af de unges udsagn, at både alkohol og det at tage stoffer er vigtige elementer i de unges bestræbelser på at skabe deres egen identitet.

"Måske går det at beruse sig mere ud på at vise de andre, hvilket individ man er frem for bare at slippe væk fra dagligdagen. Det hører jo også med til, at der er større fokus på individet, at man så skal vise hvor stærk man er" (Gymnasieelev, dreng).

"Med stoffer og deres forskellige virkninger kan man fokusere meget på sig selv og meget på ens egen personlige oplevelse, det er lige som den man dyrker og viser" (Handelsskoleelev, dreng).

De unge er generelt udmærket klar over farerne ved både at tage stoffer og drikke for meget alkohol, men deres nødvendighed/trang til at skabe deres egen identitet er ganske enkel for stor. Det hænger igen sammen med aftraditionaliseringen og dermed en familieorden, hvor de unge ikke i samme grad som tidligere kan definere sig selv ud fra den familie, de er vokset op i. Identitet, mening og personlige venskabsrelationer / fællesskab udspringer ikke som tidligere af en given sociallivsverden, men bliver det enkelte menneskes eget projekt. A. Giddens kalder det et refleksivt projekt, fordi det er noget man må gøre sig fortjent til og hvor det præstationsprincip, der ellers kendetegner samfundets økonomiske sfære, træder ind i intime mellemmenneskelige relationer.

Spørgsmål

- 1. Hvilken rolle spiller fællesskab for den unge i dag, og hvad betyder dette for alkoholkulturen?**
- 2. Hvilket forhold er der mellem den stigende individualisering og behovet for fællesskaber?**